

A literatura galega de fins do s.XX a comezos do s.XXI

(1)

O teatro de fins do XX e comezos do XXI. Temas e autores dos 80 e dos 90. Dramaturgos, tendencias e compañías actuais máis relevantes.

- 1.- Introducción. Contexto histórico
- 2.- Autores, Correntes e Grupos
  - 2.1.- O teatro independente e o Grupo de Ribadavia
  - 2.2.- O teatro profesional. Características, compañías e autores
- 3.- Antoloxía de textos

1.- Introducción. Contexto histórico

Coa chegada da democracia, o panorama social e cultural de Galicia muda radicalmente. Remata a persecución dos usos públicos do galego, que é recoñecido idioma oficial na nosa comunidade pola **Constitución de 1978**, e iníciase unha progresiva normalización da lingua. Complétase o longo proceso de estandarización do galego, coa publicación das **Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego**, que son declaradas oficiais en 1982 e serán a referencia para a maior parte das publicacións escritas.

Por outro lado, regularízase o ensino da lingua e da literatura galegas no ensino non universi-tario. Isto supón unha grande revitalización do sector editorial en lingua galega, tanto na publicación de libros de texto como de libros de lectura literaria. Ao mesmo tempo, provoca a aparición dun subxénero narrativo de temática e expresión especialmente adaptadas aos gustos adolescentes.

Créanse novas editoriais e dispárase o número de vendas do libro en galego. Algúns autores galegos comezan a ser traducidos a outras literaturas, o que supón unha maior difusión da nosa literatura no resto do Estado. A colaboración institucional, con importantes subvencións á cultura galega por parte da administración autonómica, consolida tamén outros sectores, como o teatro profesional ou o sector audiovisual.

2.- Autores, Correntes e Grupos

2.1.- O teatro independente e o Grupo de Ribadavia

A pesar de que o fenómeno do teatro independente ten a súa eclosión nos **anos 60**, a meirande parte das obras dos autores que integran o Grupo de Ribadavia (ou Grupo Abrente) son publicadas neste período, polo que cómpre que recuperemos este movemento que xa analizamos nun tema anterior (**A literatura galega entre 1936 e 1975. O teatro: xeración dos 50 e Grupo de Ribadavia**)

A mediados dos anos 60, aparecen os primeiros grupos de **teatro independente** galego (**O Facho**, **Teatro Circo**, **Keyzán...**). Na década seguinte, o teatro independente espállase por toda Galiza, converténdose nun fenómeno de extraordinaria vitalidade. Nacen numerosas e importantes compañías: **Antroido**, **Artello**, **Troula...** Superando numerosos atrancos económicos e institucionais, desempeñan, alén da divulgación cultural, unha función política, de loita contra a ditadura.

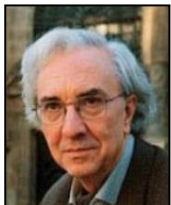
Os seus obxectivos son rescatar o teatro das salas convencionais para achegalo ao público en todo tipo de locais, tanto urbanos como rurais; romper co concepto de compañía estábel do teatro burgués e apostar pola itinerancia e a creación colectiva; pescudar novos métodos para a creación e a representación, sempre cun afán experimental, aberto a todo tipo de influencias; e crear unha rede teatral no país que permitise o desenvolvemento dunha dramaturxia galega moderna e comprometida.

En 1973, a **Agrupación Cultural Abrente de Ribadavia** convoca a **I Mostra de Teatro Galego** e o **I Certame Abrente de textos dramáticos**. Con esta iniciativa, Ribadavia convértese no principal punto de encontro do mundo do teatro galego. Ao tempo que se fomentan e popularizan as representacións teatrais, estímúlase, co premio Abrente, a creación de textos de teatro. O exemplo de Ribadavia foi seguido, aínda que con menor transcendencia, por outras localidades (Vigo, A Coruña, Lugo, Cariño, Fene...).

Arredor da Mostra de Ribadavia creouse o denominado **Grupo de Ribadavia ou Grupo Abrente**, formado por autores que tiveron unha destacada participación nel e que gañaron o premio Abrente. Ademais de escritores, son tamén directores, promotores de compañías e algúns deles mesmo actores. Os principais representantes deste grupo son **Manuel Lourenzo**, **Euloxio R. Ruibal**, **Roberto Vidal Bolaño** e **Francisco Taxes**. Todos eles presentan características comúns: impulsan a profesionalización do sector, crean un teatro comprometido coa realidade social e política do país, exploran novas formas estéticas, actualizan as vellas e incorporan á dramaturxia galega os logros da dramaturxia europea contemporánea e serven de guía e modelo para as xeracións posteriores.

MANUEL LOURENZO. Importante director, actor, tradutor, profesor e ensaísta (**O teatro galego**), é un dos principais autores do teatro contemporáneo. Destaca polo emprego da mitoloxía clásica nas súas pezas **Fedra** e **Electra**, mesturada coa tradición popular galega. Outras obras importantes son **Romería ás covas do demo** e **As dunas**.

EULOXIO R. RUIBAL. Preocupado polo compromiso coa realidade social e política do país, conxuga nas primeiras obras tendencias das vangardas europeas da época coa tradición da época. Posteriormente realizará achegamentos ao teatro ruralista e á temática histórica. Algunhas das súas obras máis representativas son **Zardigot**, **O cabodano** e **Azos de esguello**.

R. VIDAL BOLAÑO. É un dos autores máis polifacéticos da escena galega das últimas décadas, sempre cunha gran dose de crítica, contra os abusos do poder, da Igrexa, da sociedade de consumo..., e unha extraordinaria forza dramática. Ademais de autor, foi actor, director e fundador das compañías **Antroido**, **Teatro do Estaribel** e **Teatro do Aquí**. No ano 2013 dedicóuselle o **Día das Letras Galegas**. Algunhas das súas principais obras son **Laudamuco, señor de ningures**, **Agasallo de sombras**, **Saxo tenor** e **Días sen gloria**.

2.2.- O teatro profesional. Características, compañías e autores

A década dos **80** supón o inicio da profesionalización do teatro galego. En 1980 créase en Sada a **Asociación Profesional do Teatro Galego**. Comezan a aparecer por todo o país, mais fundamentalmente nas principais cidades, compañías profesionais que crean salas estables para representaren as súas obras e as doutros grupos, nun primeiro momento faltas de apoios institucionais: **Antroido**, **Mari-Gaila**, **Estaribel** en Santiago, **Artello** en Vigo e **Luís Seoane** na Coruña.

En **1984** comeza a funcionar o **Centro Dramático Galego**, dirixido por Eduardo Alonso, cunha importante dotación de medios. Este organismo, dependente da Xunta de Galicia, supón un importante fito para a consolidación do teatro profesional galego e convértese no seu principal referente. Comeza un labor de produción de obras de autores tanto galegos como do teatro universal e pon e contacto a dramaturxia galega coa do resto de España e Portugal, ao convidar directores non galegos e establecer lazos con outros organismos teatrais da Península.

Ao mesmo tempo, ponse en funcionamento por parte da administración autonómica un importante sistema de subvencións á produción de espectáculos teatrais que posibilita a proliferación de numerosas compañías estables, entre as que destacan **Troula**, **O Moucho Clerc**, **Teatro do Atlántico**, **Teatro de Aquí**, **Sarabela**, **Teatro do Noroeste**, **Chévere**, **Matarile** ou **Teatro do Morcego**.

As **tendencias temáticas** que caracterizan estas últimas décadas do teatro galego son as seguintes:

- A **crítica social** de aspectos da sociedade, moitas veces desde unha perspectiva humorística ou paródica. Destaca nesta temática o teatro de **Xesús Pisón** e de **Riveiro Loureiro**.
- O **culturalismo**, caracterizado por unha reflexión sobre a vida e as súas relacións coa arte (**Miguel Anxo Fernán Vello** e **Lino Braxe**).
- O **neorruralismo**, que enlaza coa tradición de preguerra, mais aparece modernizado e actualizado (**Francisco Taxes** e **Raúl Dans**).
- A **intertextualidade**, centrada na volta aos clásicos, que segue unha dobre perspectiva: a do aprofundamento en cuestións que afectan ao ser humano (autores do **Grupo Abrente**) e a de entreter e divertir (**Cándido Pazó**, **Quico Cadaval** e **Eduardo Alonso**).
- O **teatro histórico**, que enlaza con autores do período anterior (**María Xosé Queizán** e **Cándido Pazó**).

Nestas últimas décadas do teatro galego, a par dos xa **consagrados autores do Grupo Abrente**, dos que xa falamos, aparecen novos autores, como **Cándido Pazó**, **Raúl Dans** ou **Quico Cadaval**, que en moitos casos compatibilizan o seu labor de creación de textos coa interpretación e a produción de espectáculos. **Cándido Pazó**, autor de **Raiñas de pedra**, **Binomio de Newton** ou **A piragua**, integra na súa obra elementos renovadores na busca dun teatro interactivo entre actores e público. **Raúl Dans** (**Matalobos**, **Lugar**, **Nachtmahr**) ofrece como liña temática principal o mundo rural e a identidade do ser humano e o seu papel na sociedade.

Quico Cadaval, un dos directores teatrais de maior prestixio na actualidade, é tamén autor de importantes textos, caracterizados polo seu espírito transgresor e o humorismo crítico, como **O código clandestino**, **O rouxinol da Bretaña** ou **Espantoso**.

3.- Antoloxía de textos

Saxo tenor

(A cada pouco escóitase ó lonxe o monótono fungar das sirenas erguéndose fachendosas sobre o rebumbio rutineiro do tráfico, e máis preto, alí mesmo xa, sobre o enlousado da rúa, o bater duns pasos achegándose. Dous homes dobran a esquina e intèrnanse na encrucillada. Un é vellouco e cano, e o outro está na flor da madureza. O vello portado cun frac choqueirón e provisorio, do que destaca sobremaneira unha paxarela vermella, das de lazo, salpicada de lunares brancos, o que lle imprime á súa figura un certo aire de louco ou de pallaso. O outro viste con coidada informalidade e cóbrese cunha gabardina longa, das de cinto.)

O TÍO SAM: Non esqueza o que acordamos. Nome completo, alcume e retrato. O meu e o dela. Tome nota Ramón Freire Taboada, alias «O Tío Sam» e Hortensia Fontes López, alias «Rita Hayworth». En primeira páxina e en letras ben grandes. ¡Vai saber ese cabrón o que é bo! (No medio da praza xa.) Mire, aquí foi onde mataron o rapaz vai para dous anos e onde onte veu morrer ela.

O HOME GRIS: Por que di veu morrer? Matárona, non?

O TÍO SAM: Si, pero... eu enténdome. Como é que me dixo que se chamaba?

O HOME GRIS: Quen? A tipa esa?

O TÍO SAM: Non, ela non, vostede.

O HOME GRIS: Non llo dixen.

O TÍO SAM: Pois non o faga! Canto menos saibamos un do outro, mellor. E non era unha tipa, era unha señora. ¡Impórtalle que así, entre nós, lle chame Johnny?

O HOME GRIS: Por que me habería de importar?

O TÍO SAM: Quen sabe? O mundo está cheo de xente moi rara, e non a todos lles gusta que os chamen por un nome distinto ó que teñen de seu. A min é que sempre me tirou moito todo o americano, e de aí que lle poña á xente nomes de alá. De coñecidos, ou de famosos. Vostede lémbreme a alguén a quen apreciei moito. Era de Cincinnati, e chamábase así, Johnny. Traballaba para a mafia, ¿sabe?, pero era legal cos amigos coma poucos. ¿Dixenlle xa que, aquela noite de marras, mentres pasaba o que pasou, puñan na española *Un tranvía chamado desexo*?

O HOME GRIS: Dixo. Do que aínda non soltou prenda foi do resto.

O TÍO SAM: Cada cousa ó seu tempo. O que é a vida, ¿non si, Johnny? Ás veces lembrando todo, teño chegado á estraña conclusión de que, no fondo, aquela non tería sido unha noite moi distinta a outra calquera, se non fose porque... ¿Como se chama o tipo ese célebre da camiseta suada?

O HOME GRIS: Brando, Marlon Brando.

O TÍO SAM: O actor non! O personaxe!

O HOME GRIS: A miña cultura cinematográfica non dá para tanto.

O TÍO SAM: É un nome ruso. Ou, mellor dito, polaco, Stranski ou Polanski... ou algo así.

O HOME GRIS: Kovalski!

O TÍO SAM: ...Iso é! Kovalski! Ben! Pois xusto no momento en que o tal Kovalski ese lle espetaba á súa cuñada aquilo de... (Para si)... mais ou menos... «Xa está ben, Blanche, deixa de provocarme. Eu son cento por cento americano, nacido e criado no país máis grande do mundo e orgulloso de selo, así que non me chames polaco», o cabrón ese que tanto presume de bo e de honrado e a quen eu coñezo tal como verdadeiramente e, colleuna a ela polo brazo e... ¿Prendeu xa o aparello?

O HOME GRIS: Non, aínda non...

O TÍO SAM: Pois préndao, ¿a que agarda?

(O home faille caso. Quita un magnetófono pequeno dun dos petos da gabardina e pono en marcha.)

ROBERTO VIDAL BOLAÑO, *Saxo tenor* (1991)